

TÜRKİYE DİYANET VAKFI
İSLAM ARAŞTIRMALARI MERKEZİ

ISAM.

مركز البحوث الإسلامية
وقف الديانة التركي

el-Kifâye fi'l-hidâye

Nûreddin es-Sâbûnî
(ö. 580 h. / 1184 m.)

Tahkik
Muhammed Aruçi

TÜRKİYE DİYANET VAKFI YAYINLARI

Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları

Yayın No. 1118
İSAM Yayınları 150
Klasik Eserler Dizisi 9
© Her hakkı mahfuzdur.

eL-KİFÂYE fi'L-HİDÂYE

Nüreddin es-Sâbüni

Tahkik
Muhammed Aruçi

eL-Kifâye fi'l-hidâye
TDV İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM)
Tahkik Yayın Kurulu ilmf kontrolünde hazırlanmıştır.
İcadiye-Bağlarbaşı Cad. 38 Üsküdar/İstanbul
Tel. 0216. 474 08 50
www.isam.org.tr yayin@isam.org.tr

Yayın yönetmeni M. Suat Mertoğlu
Yayın koordinasyon Erdal Cesar
İnceleme kısmı son okuma (Türkçe) Mustafa Demiray
Tashih (Türkçe) İsa Kayaalp, İsmail Özbilgin
Kapak Hasan Hüseyin Can
Yayın takip Sema Doğan

Eserin bu baskısı
TDV İslam Araştırmaları Merkezi'nin (İSAM)
İkinci Klasik Dönem Projesi
kapsamında yayımlanmıştır.

Proje koordinatörü Tuncay Başoğlu

Bu kitap
Türkiye Diyanet Vakfı Müttevelli Heyeti'nin
03.12.2007 tarih ve 0314.P/023-03771 sayılı kararıyla basılmıştır.

Birinci Basım: Beyrut, 2013 m. / 1434 h.
Üçüncü Basım: İstanbul, Ekim 2022 m. / 1444 h.
ISBN 978-625-428-112-9

Yayın ve Dağıtım
TDV Yayın Matbaacılık ve Tic. İşl.
Ostim OSB Mahallesi, 1256 Caddesi, No. 11
Yenimahalle/Ankara
Tel. 0312. 354 91 31 Faks. 0312. 354 91 32
bilgi@tdv.com.tr
Sertifika No. 48058

Basım
İmak Ofset Basım Yayın Tic. ve San. Ltd. Şti.
Akçaburgaz Mh. 137. Sk. No:12
34522 Esenyurt / İstanbul
Tel. 0212. 444 62 18
Sertifika No. 45523

Nüreddin es-Sâbüni

eL-Kifâye fi'l-hidâye [الكفائية في الهداية] / Nüreddin es-Sâbüni ; tahkik Muhammed
Aručî. – 3. bs. – İstanbul ; Ankara : İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM) ; Türkiye
Diyanet Vakfı, 2022.

40, 432 s. ; 24 cm. – (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları ; 1118. İSAM Yayınları ; 150.
Klasik Eserler Dizisi ; 9)

Dizin ve kaynakça var.
ISBN 978-625-428-112-9

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR • 5

ÖNSÖZ • 9

NÜREDDİN es-SÂBÛNÎ ve el-KİFÂYE fi'l-HİDÂYE'Sİ • 13

I. NÜREDDİN es-SÂBÛNÎ'NİN HAYATI VE ESERLERİ • 15

A. Hayatı • 15

B. İlmî Hayatı • 17

C. İlmî Münazaraları • 19

D. Eserleri • 22

1. *el-Bidâye fi usûli'd-dîn* • 22

2. *el-Müntekâ min ismeti'l-enbiyâ* • 24

3. *el-Kifâye fi'l-hidâye* • 26

II. *el-KİFÂYE fi'l-HİDÂYE* • 27

A. *el-Kifâye fi'l-hidâye*'nin Nüshaları • 29

1. Süleymaniye Kütüphanesi (Lâleli, nr. 2271) • 30

2. Süleymaniye Kütüphanesi (Âşir Efendi, nr. 181/2) • 31

3. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi (III. Ahmed, nr. 1880) • 31

4. Süleymaniye Kütüphanesi (Esad Efendi, nr. 432/2) • 32

B. Diğer Nüshalar • 32

C. *el-Kifâye fi'l-hidâye*'nin Neşre Hazırlanmasında Takip

Edilen Metot • 34

KAYNAKÇA • 37

ÖNSÖZ

Âlemlerin rabbine hamdolsun! Elçilerin efendisi ve sonuncusu Hz. Muhammed'e, yakınlarına, ashabına ve onun yolunu izleyenlere salât ve selâm olsun!

Mâtürîdiyye ekolü ve ulemâsı ile olan ilk ilişkim, Kahire'de Ezher Üniversitesi İlahiyat (Usûlüddîn) Fakültesi'ndeki öğrenciliğim sırasında başlamıştır. Tarih boyunca özellikle Mâverâünnehir bölgesinde ve Balkan ülkelerinde Ehl-i sünnet'in öncülüğünü yapan Mâtürîdî ulemâsı hakkında, öğrencilik döneminde içinde bulunduğum muhitteki hocalarımızın ve üniversite öğrencilerinin sahip oldukları bilgiler çok kısıtlı idi. Bu çalışmanın ehemmiyeti Mâtürîdiyye ekolünün kelâm ilmindeki yeri ve önemine bağlıdır; çünkü geçmişte Mâtürîdîlik üzerinde Eş'ariyye ekolü ve diğer mezhepler hakkında yapılan çalışmalar kadar çalışılmamış, aynı ihmal günümüzde de devam etmiştir. Bunun en bâriz örneği de Şehristânî'nin *el-Milel ve'n-nihal* adlı eserinde Mâtürîdîliği zikretmeyiştir.

Nüreddin es-Sâbûnî'nin *el-Kifâye fi'l-hidâye* adlı eseriyle ilk tanışmam 1981 yılında Saraybosna Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi'ne yaptığım ziyaret sırasında olmuştur. Bu ziyaretim, Kahire Üniversitesi Dârülulûm Fakültesi'nde hazırlayacağım yüksek lisans tezi konusunu tespiti yöneltti. Kütüphanede yaptığım birkaç günlük araştırma esnasında söz konusu eserin Mostarlı Boşnak asıllı bir müstensih tarafından istinsah edilen yazma nüshası ilgimi çekmişti. Bu nüshayı tetkik ettikten sonra, kelâm ilmi sahasında Mâtürîdîliğin mühim eserlerinden biriyle karşı karşıya olduğumu anlamıştım. Yaptığım araştırmaların akabinde, İstanbul ve Kahire kütüphanelerinde de aynı esere ait yazma nüshaları elde etme imkânım oldu. Dolayısıyla Prof. Dr. Mustafa Hilmi hocamızın danışmanlığında

yüksek lisans tezimin konusu *Nüreddin es-Sâbûnî ve ârâühü'l-kelâmiyye min kitâbihi'l-Kifâye fi'l-hidâye* olarak kararlaştırıldı.

Çalışmayı kararlaştırılan şekilde tamamladım (Câmiatü Kahire Külliyyetü Dârilulûm, 1986) ve sonrasında neşretmek istedim. Ancak 1990 yılından bu yana mensubu olduğum İstanbul'daki TDV İslam Araştırmaları Merkezi'nde (İSAM) kazandığım ilmî tecrübeler neticesinde, söz konusu yüksek lisans tezinin o dönemde hazırlandığı şekliyle neşredilmesinin doğru olmadığı kanaatine vardım. O dönemde yapılan çalışmamız tahkikli neşir alanında çok erken bir döneme ait olduğu için yeterli görülmemiştir. Ayrıca TDV İslam Araştırmaları Merkezi'nde Bekir Topaloğlu hocamızın başkanlığındaki Tahkik Yayın Kurulu'na ait metot ve üslûp kurallarına uymadığı da anlaşılmıştır. Söz konusu kurul, Nüreddin es-Sâbûnî'nin *el-Kifâye fi'l-hidâye* adlı eserinin neşredilmesini kararlaştırınca, Tahkik Yayın Kurulu'nda benimsenen metot ve üslûp benimsererek eserin diğer yazma nüshaları da esas alınmak suretiyle yeniden tahkik çalışması yapılmıştır.

el-Kifâye fi'l-hidâye Mâtürîdiyye kaynakları arasında değerli bir eser olarak bilinmektedir. Özellikle Mâtürîdiyye mezhebinin kurucusu Ebû Mansûr el-Mâtürîdî'ye ait olan *Kitâbü't-Tevhîd* ve Ebü'l-Muîn en-Nesefî'nin *Tebssiratü'l-edille*'sinden sonra, *el-Kifâye fi'l-hidâye*, mezhebe ait temel kaynaklar arasında üçüncü sırada görülmektedir. Metindeki ibareleri araştırıldığında eserin zaman *Kitâbü't-Tevhîd*'deki zor ve anlaşılmaz ibareleri açıkladığı, diğer yandan da *Tebssiratü'l-edille*'de vârit olan mufassal ibareleri muhtasar ve anlaşılır bir şekilde takdim ettiği ve açıkladığı anlaşılmaktadır. Eserin tahkik edilip neşredilmesi ve böylece Mâtürîdiyye literatürüne yeni bir eserin ilâvesiyle İslâm dünyası ve dünya kütüphaneleri raflarında bir boşluğun doldurulacağı ve bu münasebetle günümüzdeki araştırmacılara Mâtürîdiyye mezhebi ve Mâverâünnehir ulemâsı hakkında yeni bir ilmî kaynağın sunulacağı kanaatindeyiz. Neşredilen bu eser ayrıca müellifin çağdaşları ile ondan önceki döneme ait çoğu kelâm âlimlerinin ve diğer mezheplerin görüşlerini aktarma konusunda da mühim bir kaynak eser olarak algılanmaktadır, zira müellifin yaşadığı dönem, kelâm ilminin bir bakıma zirveye ulaştığı dönemdir. Eserde özellikle Mu'tezile ile olan münakaşalar göze çarpmaktadır. Öte yandan Eş'ariyye'nin görüşlerine ise zaman zaman tenkitler yöneltmekle birlikte ittifak noktalarına da işaret edilmektedir.

el-Kifâye fi'l-hidâye'nin son şekli olarak gerçekleştirdiğimiz baskısının, araştırmacıların ilgisine sunulmasıyla Mâtürîdiyye ekolünün kelâm sahasında kaybolan bir halkasının yeniden ortaya çıkarıldığı ve bir boşluğun doldurulduğu kanatindeyim. Böylece eserin genelde İslâm düşüncesi, özellikle Mâtürîdî kelâmı sahasında önemli bir katkı sağlayacağını ümit ediyorum. Çalışmanın mükemmel olduğunu iddia etmek elbette mümkün değildir. Esere ilgi gösterenlerin yapacağı eleştiri ve katkılarını şimdiden şükranla karşılıyorum.

Bu münasebetle, Prof. Dr. Bekir Topaloğlu hocamıza, kelime kelime okuyarak ortaya koyduğu ilmî mülâhazaları dolayısıyla şükranlarımızı sunuyoruz. Eserin neşredilmesindeki zorlukları aşarak her türlü imkânı sağlayan TDV İslam Araştırmaları Merkezi Başkanı Prof. Dr. M. Âkif Aydın hocamıza, İSAM mensuplarına ve özellikle İSAM Kütüphanesi çalışanlarına teşekkür ediyorum. Uzun soluklu bu çalışma esnasında, muhterem eşimin gösterdiği sabır, ilgi ve ihtimam da takdire şayandır.

Sayısız nimetin yanı sıra *el-Kifâye fi'l-hidâye*'nin ilmî neşrini yapmayı lutfeden rabbime nihayetsiz hamd ve senâlar olsun!

Prof. Dr. Muhammed Aruçi
İstanbul, 15 Ağustos 2012